

Lauste 100 juhlavuosiseminaari

13.12.2018

Systemaattiset riski- ja tarvekartoitukset osana vaativahoitoisen nuoren kuntoutusta

Monica Gammelgård, FT
Psykologi, Psykoterapeutti
Vanhan Vaasan sairaala

- ▶ Ihmisen aivot ovat virittyneet näkemään riskejä; arvioidaan jatkuvasti eri toiminnan ja tietoisuuden asteilla
- ▶ Laissa käsitellään tarkemmin: Rikoslaissa, Mielenterveyslaissa, Päihdehuoltolaissa, laissa kehitysvammaisten erityishuollosta, tartuntatautilaissa sekä lastensuojelulaissa.
- ▶ Väkivaltariskin systemaattinen arvioiminen perinteisesti liitetty uusintaväkivallan riskin arvioimiseen.
- ▶ Rikospohjaisessa riskiarviossa psykiatri, psykologi, sosiaalityöntekijä tai vankeinhoidon viranomainen arvioi, kuinka suuri riski on, että tietty henkilö, tietyn ajan sisällä, ryhtyisi vakavaan väkivaltaiseen toimintaan jotain tiettyä henkilöä tai ryhmää kohtaan.

- Väkivaltariskiä arvioidessa tarkoitus on ensisijaisesti arvioida väkivaltaiselle käyttäytymiselle alttiin henkilön riskiä syylistyä väkivallantekoon,
- tai aikaisemmin väkivaltarikokseen syylistyneen riskiä uusia tekonsa.
- Tarkoitus ei ole ennustaa väkivallantekoja, vaan ennaltaehkäistä niitä.

Kliininen vaarallisuusarvio

-> 1970-luku

Muodostui kliinisistä
huomioista

Arviointi strukturoimatonta

Riskit arvioitiin varmuuden
vuoksi yläkanttiin

Ongelma:

herkkyys inhimillisille
virheille, virheellisille
tulkinnoille ja ulkoiselle
painostukselle.

Parhaassakaan tapauksessa
arviot eivät olleet sattumaa
tarkempia (Ennis & Litwach,
1974; Steadman & Coccozza, 1974)

Tilastollisen mallintamisen menetelmät, 1980 ->

Riskipohjainen ajattelu.

Tulos saadaan laskemalla
riskitekijöitä yhteen ja vertaamalla
niiden esiintyvyyteen
yleisväestössä.

Toimi hyvin ryhmätasoisessa
arviossa.

Ongelma:

Menetelmä melko staattinen, ei
huomioi tilannesidonnaisia
muuttujia tai muutoksen
mahdollisuutta, soveltui siis
heikommin ilmiön hoitoon.
(Grann, 2002; Webster & Bailes,
2001).

Strukturoitu kliininen arvio (SPJ), 1995->

Tavoitteena: Tutkitun ja
kokemuksellisen tiedon
yhteen sovittaminen

Tiedon jäsentäminen
Tiedon tarkentaminen
Tiedon kommunikoiminen

Hoidon suunnittelu ja
seuranta

Ongelma: vaatii paljon työtä
ja osaamista, ei anna
absoluuttisia vastauksia

<https://kdouglas.files.wordpress.com/2017/06/hcr-20-annotated-bibliography-version-13.pdf>

*“Risk assessment is the process of understanding a hazard with the aim to limit negative impact”
(Hart, 1998).*

Yhteiskunta odottaa asiantuntijoilta tarkkoja ja varmoja arvioita vaarallisuudesta.

Ihmisen käyttäytymisen ennakointi on väistämättä hyvin haastava tehtävä.

...100% varmuus on käyttäytymistieteissä toistaiseksi vain siitä, että ihminen aikanaan kuolee mutta tutkimuksien mukaan hyvin jäsennellyllä arviolla päästään 70-80% todennäköisyyksiin

- ▶ Väkivaltainen ja vakava käytöshäiriö-oireilu ovat yleisimpiä syitä nuorten sijoittamielle laitosoosuhteisiin, sekä nuorisopsykiatriassa että lastensuojelussa
(Kaltiala-Heino & Kahila, 2006; Kuula, Pitts, & Marttunen, 2006).
- ▶ Nuorten oikeusturvan varmistamiseksi, heidän oikein sijoittamiseksi, sekä hoidon suuntaamiseksi oikein on tärkeää saada käyttöön näyttöön perustuvia ja riittävän läpinäkyviä luokittelu- ja arviointimenetelmiä
(Borum, 2000; Penn & Thomas, 2005).
- ▶ American Academy of Child and Adolescent psychiatry suosittelee, että strukturoitu väkivaltariskiarvio kuuluisi osaksi arviointi käytäntöjä kaikissa rikosseuraamuslaitoksissa tai laitoksissa, joissa hoidetaan väkivaltaisesti ja vakavasti itsetuhoisesti tai käytöshäiriöisestä oireilevia nuoria (AACAP 2005).

- ▶ Nuoruusikäisten riskiarviot ovat dynaamisempia kuin aikuisten kohdalla.
- ▶ Kontekstisidonnaista
- ▶ Suojaavat muuttujat ja vahvuuksien hyödyntäminen
- ▶ Tavoitteena ennaltaehkäisy ja riskimuuttujien negatiivisen vaikutuksen vähentäminen kehitykseen

Tapahtuma: Nuoren oma käsitys. Muiden käsitykset

Kehityopsykologia,
väkivaltaiset
kehityspolut,
sisäinen ja ulkoinen
kontrolli,
psykopatologia

Riskiarviointi-
menetelmät
Tutkimus maailmalla ja
kotimaassa, sekä
Erityisryhmillä
Lait
Eettiset kysymykset

Riski ja suojaavat
muuttujat
Kriittiset muuttujat
Ajankohtaisuus
Scenariot
Konsensuslausuma

Tulosten kommunikointi; nuorelle/ muille
Arvion linkittäminen hoitomuotoihin
Hoidon suunnittelu
Toiminnan arvioiminen
Arvion päivittäminen

Tiedon keruu

Haastattelu

Moniammatillinen
yhteistyö

Riskimuuttujien
määrittely

Tulosten merkityksen
pohdinta:

Puntarointi
Formulaatit
Scenariot

Toiminta-
suunnitelmat

Hallinta

Vaihtoehdot

Strukturoitu nuoruusiäisen Riski ja Tarvekartoitus SAVRY

- ▶ SPJ- menetelmä väkivaltaisesti oireilevien nuoruusikäisten (12-18) riski ja tarvekartoitukseen
- ▶ Pohjaa tutkimustietoon nuorisorikollisista
- ▶ Laajasti tutkimusnäyttöä aina 2000-luvulta alkaen
- ▶ Erottelee riskitasoja toisistaan
- ▶ Auttaa jäsentämään tietoa ja fokusoimaan hoitoa oikein
- ▶ Vähentää virheellisin perustein laitoksiin ohjautumista
- ▶ Luo yhteisen kielen tarpeiden kommunikointia varten
- ▶ Saattaa käyttäytymisen mitattavaan muotoon

HISTORIA

- Aikaisempi väkivalta
- Aikaisempi- ei väkivaltainen rikos
- Varhain alkanut väkivalta
- Aikaisempi valvonnan epäonnistuminen
- Itsetuhoisuus
- Altistuminen väkivallalle kotona
- Lapsuudenaikainen kaltoinkohtelu
- Vanhemman rikostausta
- Varhainen hoivasuhteen katkeaminen
- Heikko koulumenestys

YMPÄRISTÖ

- Epäsosiaalinen toveripiiri
- Toverien hyljeksimä
- Stressi ja heikot selviytymiskeinot
- Vanhemmuuden puuttuminen
- Sosiaalisen tuen puute
- Vieraannuttava elinympäristö

YKSILO

- Negatiiviset asenteet
- Riskinotto/impulsiivisuus
- Päihdeongelmat
- Vaikeus hallita vihan tunteita
- Kyvyttömyys tuntea empatiaa /katumusta
- Tarkkaavaisuus/hyperaktiivisuus
- Huono hoitomyöntyvyys
- Vähäinen mielenkiinto/sitoutuminen kouluun

SUOJAAVAT

- Pro-sosiaalinen käyttäytyminen
- Vahva sosiaalinen tuki
- Voimakkaat kiintymyssuhteet
- Positiiviset asenteet interventioita ja auktoriteetteja kohtaan
- Voimakas sitoutuminen kouluun
- Joustavuus persoonallisuuden piirteinä

- ▶ Validoitu suomalaisnuorten (N=230) keskuudessa
- ▶ Toimii sekä lastensuojelussa että nuorisopsykiatriassa
- ▶ Toimii eri diagnoosiluokissa
- ▶ Toimii tytöillä ja pojilla
- ▶ Ennustaa väkivaltaista käytöstä:
 - ▶ osasto-olosuhteissa
 - ▶ laitoksen ulkopuolella
 - ▶ sekä lyhyellä (0-6kk)
 - ▶ pidemmällä (4v) aikavälillä.
- ▶ Suojaavat muuttujat voidaan todeta vähentävän väkivaltaisen käytöksen riskiä 4 v seurannassa
- ▶ <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96991/978-951-44-9825-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- ▶ SAVRYSSA vakavalla väkivallalla tarkoitetaan
 - ▶ Muihin ihmisiin kohdistuneita tekoja
 - ▶ Tekoja jotka ovat riittävän vakavia aiheuttaakseen uhrille vakavia fyysisiä vammoja riippumatta siitä, johtavatko teot vammoihin vai ei.
 - ▶ Mikä tahansa seksuaalinen väkivalta
 - ▶ Aseella tehostettu verbaalinen uhka, joka on riittävän vakava rikossyytteen nostamiseksi (Borum et al, 2000).

1. Aikaisempi väkivaltakäyttäytyminen

Sekä aikuisia että nuoria käsittelevissä tutkimuksissa aikaisempi väkivaltakäyttäytyminen on ehkäpä paras tulevan väkivaltakäyttäytymisen ennustaja (Farrington 1991; Kohlberg, LaCrosse, Ricks 1972; Mossman 1994; Parker, Asher 1987; Tolan, Curer, Kendall 1995). Tulevan väkivaltakäyttäytymisen riski on sitä suurempi, mitä enemmän aikaisempia väkivallantekoja henkilöllä on ollut. Aikaisemman väkivallalaisuuden ennustemerkityksestä tulevalle väkivallalaisuudelle naisilla on vähemmän tutkimuksia eikä saatavilla oleva tutkimustieto ole yhtä johdonmukaista kuin miehillä (Stattin, Magnusson 1989).

Väkivaltariskiä arvioitaessa tulisi ottaa huomioon aikaisemman väkivaltakäyttäytymisen useus, viimeaikaisuus ja vakavuus. On viitteitä siitä, että aikaisempi väkivaltakäyttäytyminen lisää tulevan väkivaltakäyttäytymisen riskiä erityisesti viimeisimmän väkivallanteon jälkeisinä vuosina ja että riski pienenee, kun aikaa kuluu enemmän (White, Moffitt, Eris, Robins, Silva 1990). Näin ollen nuorella, joka aikaisemmin on syylistynyt väkivallantekoihin mutta joka ei viime vuosina ole käyttäytynyt väkivallanteesta, aikaisempaa väkivaltahistoriaa painotetaan arviossa vähemmän. Toisaalta nuorella, jonka väkivaltakäyttäytyminen on ollut lisääntyvää ja käynyt yhä vakavammaksi, riski on syytä arvioida korkeammaksi.

Koodaus: Aikaisempi väkivaltakäyttäytyminen

Matala	Nuori ei ole syylistynyt väkivallantekoihin
Kohonnut	Nuori on syylistynyt yhteen tai kahteen väkivallantekoon
Korkea	Nuori on syylistynyt kolmeen tai useampaan väkivallantekoon

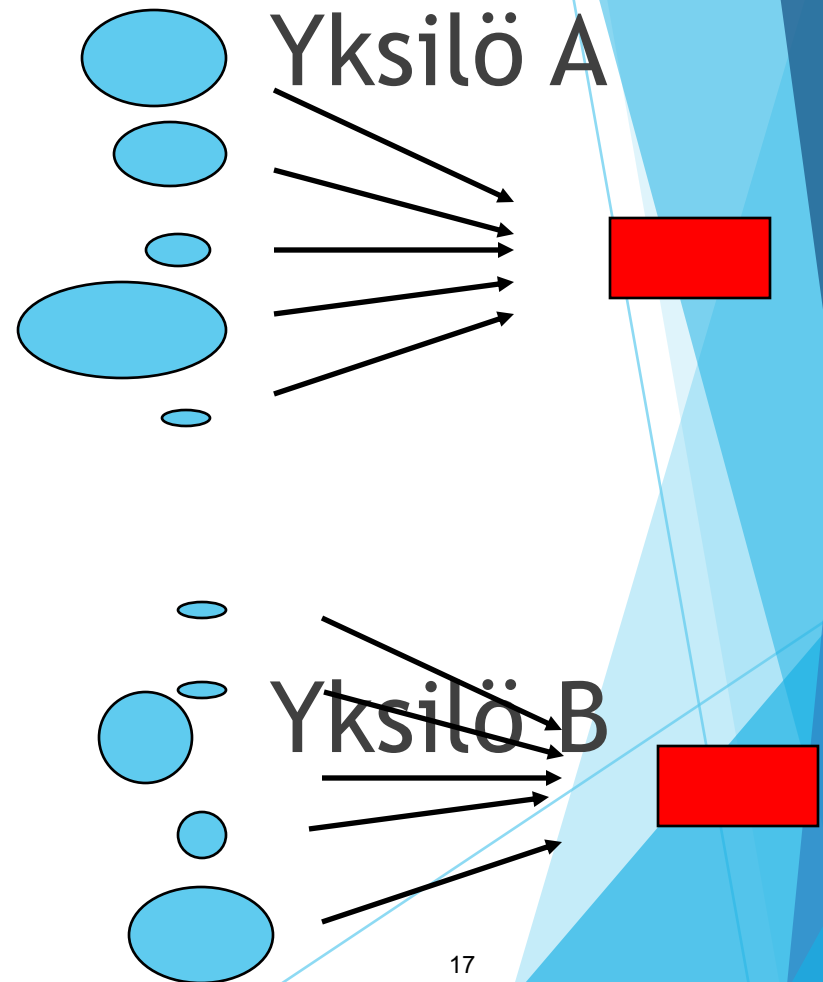
Tätä osiota koodattaessa väkivallalla viitataan pahoinpitelyyn tai fyysiseen väkivallantekoon, joka on niin vakava, että se voisi aiheuttaa vammoja toiselle henkilölle tai toisille henkilöille (esim. viiltoja, mustelmia, luunmurtumia, kuoleman jne.), riippumatta siitä, johtiko teko tosiasiasa vammoihin; mitä tahansa seksuaalista väkivallantekoa; tai aseella tehostettua väkivallalla uhkaamista. Tässä kohdassa tarkoitettujen väkivallanteiden pitäisi olla niin vakavia, että nuori on joutunut tai olisi voinut joutua niistä syytteeseen.

- Tiedot aikaisemmista ja tämänhetkisestä oireilusta
- Riskikäyttäytymisen vakavuusaste
- Frekvenssi
- Trendit
- Motiivit
 - Reaktiivisuus vs. Proaktiivisuus
- Uhkan ajankohtaisuus

- Arvion päätelmät muodostuu konsensuksena kaikista käytettävissä olevista tiedoista
- Arviossa huomioidaan riskimuuttujien lisäksi myös esimerkiksi psyykkinen oireilu tai vaste lääkitykseen ja sen vaikutus kokonaisriskiin
- Suojaavat muuttujat ja ympäristön huomioiminen
- Puntaroidaan muuttujien merkitystä, kuvaillaan erityisesti kriittiset muuttujat

Päätöksentekoprosessi

- ▶ Riskimuuttuja luokitellaan manuaalin ohjeiden mukaan matalaan, kohonneeseen tai korkeaan riskiluokkaan
- ▶ Summa muuttujista ei ole suora osoitus siitä, miten korkea väkivaltariski on, vaan lopuksi pohditaan eri riskimuuttujien esiintyvyyttä, vakavuusastetta ja mahdollista vaikuttavuutta toisiinsa
- ▶ Kriittiset muuttujat
- ▶ Suojaavat muuttujat

HISTORIA

- **Aikaisempi väkivalta**
- **Aikaisempi- ei väkivaltainen rikos**
- Varhain alkanut väkivalta
- Aikaisempi valvonnan epäonnistuminen
- Itsetuhoisuus
- Altistuminen väkivallalle kotona
- Lapsuudenaikainen kaltoinkohtelu
- **Vanhemman rikostausta**
- **Varhainen hoivasuhteen katkeaminen**
- Heikko koulumenestys

YMPÄRISTÖ

- **Epäsosiaalinen toveripiiri**
- Toverien hyljeksimä
- Stressi ja heikot selviytymiskeinot
- **Vanhemmuuden puuttuminen**
- **Sosiaalisen tuen puute**
- Vieraannuttava elinympäristö

YKSILO

- **Negatiiviset asenteet**
- **Riskinotto/impulsiivisuus**
- **Päihdeongelma**
- Vaikeus hallita vihan tunteita
- Kyvyttömyys tuntea empatiaa /katumusta
- Tarkkaavaisuus/hyperaktiivisuus
- Huono hoitomyöntyvyys
- **Vähäinen mielenkiinto/sitoutuminen kouluun**

SUOJAAVAT

- Pro-sosiaalinen liittyminen
- Vahva sosiaalinen tuki
- Turvalliset kiintymyssuhteet
- Positiiviset asenteet interventioita ja auktoriteetteja kohtaan
- Voimakas sitoutuminen kouluun
- Joustavuus persoonallisuuden piirteinä

HISTORIA

- **Aikaisempi väkivalta**
- Aikaisempi- ei väkivaltainen rikos
- Varhain alkanut väkivalta
- **Aikaisempi valvonnan epäonnistuminen**
- **Itsetuhoisuus**
- Altistuminen väkivallalle kotona
- Lapsuudenaikainen kaltoinkohtelu
- Vanhemman rikostausta
- Varhainen hoivasuhteen katkeaminen
- **Heikko koulumenestys**

YMPÄRISTÖ

- Epäsosiaalinen toveripiiri
- **Toverien hyljeksimä**
- **Stressi ja heikot selviytymiskeinot**
- Vanhemmuuden puuttuminen
- **Sosiaalisen tuen puute**
- Vieraannuttava elinympäristö

YKSILO

- **Negatiiviset asenteet**
- Riskinotto/impulsiivisuus
- Päihdeongelmat
- **Vaikeus hallita vihan tunteita**
- Kyvyttömyys tuntea empatiaa /katumusta
- **Tarkkaavaisuus/hyperaktiivisuus**
- **Huono hoitomyöntyvyys**
- Vähäinen mielenkiinto/sitoutuminen kouluun

SUOJAAVAT

- Pro-sosiaalinen liittyminen
- Vahva sosiaalinen tuki
- **Turvallinen kiintymyssuhde**
- **Positiiviset asenteet interventioita ja auktoriteetteja kohtaan**
- Voimakas sitoutuminen kouluun
- Joustavuus persoonallisuuden piirteinä

HISTORIA

- **Aikaisempi väkivalta**
- Aikaisempi- ei väkivaltainen rikos
- **Varhain alkanut väkivalta**
- Aikaisempi valvonnan epäonnistuminen
- **Itsetuhoisuus**
- Altistuminen väkivallalle kotona
- Lapsuudenaikainen kaltoinkohtelu
- Vanhemman rikostausta
- Varhainen hoivasuhteen katkeaminen
- Heikko koulumenestys

YMPÄRISTÖ

- Epäsosiaalinen toveripiiri
- **Toverien hyljeksimä**
- **Stressi ja heikot selviytymiskeinot**
- **Vanhemmuuden puuttuminen**
- Sosiaalisen tuen puute
- Vieraannuttava elinympäristö

YKSILO

- **Negatiiviset asenteet**
- **Riskinotto/impulsiivisuus**
- Päihdeongelmat
- **Vaikeus hallita vihan tunteita**
- **Kyvyttömyys tuntea empatiaa /katumusta**
- **Tarkkaavaisuus/hyperaktiivisuus**
- Huono hoitomyyntyvyys
- Vähäinen mielenkiinto/sitoutuminen kouluun

SUOJAAVAT

- Pro-sosiaalinen liittyminen
- Vahva sosiaalinen tuki
- Turvalliset kiintymyssuhteet
- Positiiviset asenteet interventioita ja auktoriteetteja kohtaan
- **Voimakas sitoutuminen kouluun**
- Joustavuus persoonallisuuden piirteinä

- Kuvataan sellaisia yksittäisiä tekijöitä jotka saattaisivat lisätä tai vähentää väkivaltariskiä asianomaisen kohdalla
- Konteksti, missä ympäristössä minkä tyyppistä oireilua
- Kriittiset muuttujat
(mikä muuttuja voisi aktualisoituessaan olennaisesti muuttaa ajankohtaista arviota)
- Laukaisevat tilanteet (sisäiset/ ulkoiset)
- Miten muuttujat vaikuttavat toisiinsa (ketjuttaminen)

- Selkeä, tuloksiin perustuva kannanotto josta ilmenee;
 - Vakavan väkivaltariskin keskeiset taustamuuttujat
 - Mahdollisen väkivallan laatu
 - Henkilöä mahdollisesti provosoivat tilanteet
 - Mahdollisen väkivallan kohteet
 - Riskiä madaltavat tekijät tai hyödynnettävissä olevat suojaavat muuttujat
 - Ajanjakso jonka ajatellaan arvion kattavan
- Tavoitteena ennaltaehkäiseminen

- Mitä voisi tapahtua jos...
 - Nykyinen trendi jatkuu samanlaisena...
 - Mikä voisi muuttaa tilanteen positiivisesti?
 - Mikä olisi pahin kehityssuunta?
- Minkä tason riski... että NN tekisi...
 - ...Mitä tarkemmin ottaen
 - ...Kenelle
- Missä olosuhteissa
 - ...Tai millä ajanjaksolla
 - ...Ja mitkä olisivat teon motiivit
- Ja mitä nyt pitäisi tehdä?

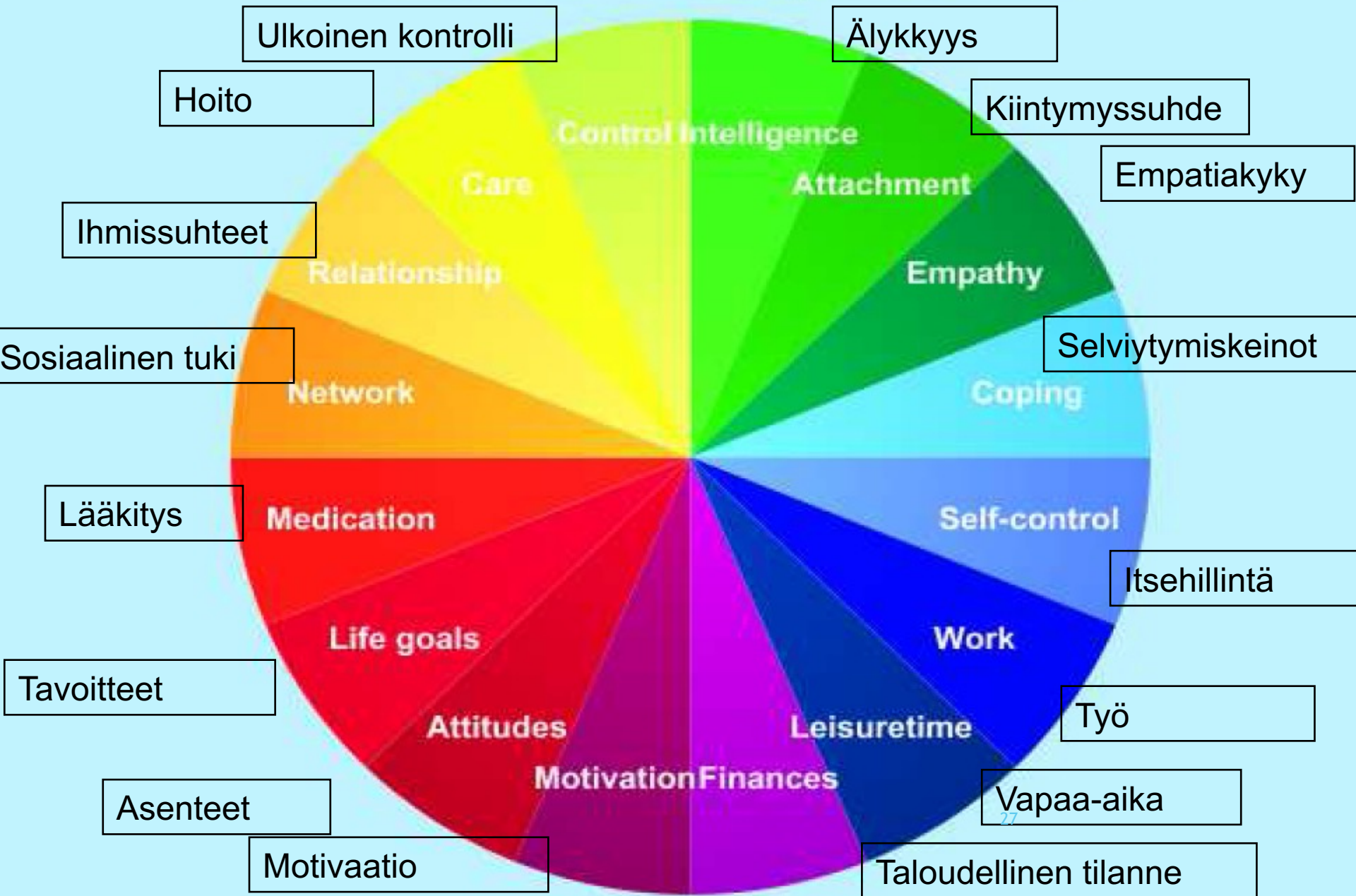
- ▶ **Matala riski** tarkoittaa että riski on pieni tai ei ole ajankohtainen
 - ▶ Kyseinen ongelma ei ole ajankohtainen eikä tämän riskin hallintaan tarvitse tällä hetkellä kiinnittää yleisiä rutiinitoimia tai seurantaa enempää huomiota
- ▶ **Kohonnut riski** tarkoittaa ajankohtaista, seurantaa vaativaa
 - ▶ Kyseinen riski on ajankohtainen ja siitä tulee olla tietoinen ja sen vaihtelua täytyy seurata tarkemmin arjessa. Tilanteessa on syytä tehdä turvasuunnitelma ja pyrkiä madaltamaan riskiä hyödyntämällä ja tukemalla yksilön vahvuuksia
- ▶ **Korkea riski** tarkoittaa vakavaa ja ajankohtaista uhkaa
 - ▶ Kyseiseen ongelmaan on suunnattava interventioita ja tehtävä riskiä madaltavia interventioita, henkilökunnan on jatkuvasti oltava tietoisena missä mennään. On myös sovittava milloin intervention toimivuutta ja riskin tasoa tarkastellaan uudestaan

- ▶ Jos kyseessä on ajankohtainen ilmaistu uhka:
- ▶ Uhka on esitetty sanallisesti tai viestillä
- ▶ Hyvin suunniteltu
- ▶ Kohdennettu
- ▶ Akuutti ja
- ▶ Toteutuskelpoinen -> -> -> turvallisuussuunnitelmaan

- ▶ **Turvallisuuteen fokusoiminen;**
 - ▶ ”Uhrin” turvallisuus (Tarasoff-case)
 - ▶ Mahdollisuuksien rajaaminen
 - ▶ Mahdollisuudet vastata tarpeisiin (omien rajojen tiedostaminen)
 - ▶ Mahdolliset pakkotoimet

- Mihin fokusoidaan ensin?
- Kuka tekee mitä? Pitäisikö jäsentää/ saada jostain lisätietoa, tai miettiä yhteistyötahoja ?
- Riskitason ja hoidollisen intervention intensiteetin yhteen sovittaminen ” Risk, Needs & Responsivity”
- Mikä on oma ”hoitotarjonta” löytyykö joka tarpeeseen riittävästi osaamista?
- Vahvuuksien hyödyntäminen ja terveen kehityskulun tukeminen
- Seuraavan arvion suunnittelu
 - Aika /Muuttuvat olosuhteet

The umbrella of protection

A photograph of a snowy winter scene. A path leads through a line of trees whose branches are heavily laden with snow. The ground is covered in a thick layer of snow. In the background, a warm, golden light, likely from the setting or rising sun, filters through the trees. A yellow building is partially visible on the right side. A black lamppost stands on the left. A person is walking on the path in the distance.

*Onnittelut vielä 100-vuotiaalle
Lausteelle*

& Rauhallista Joulunodotusta!

Monica.Gammelgard@vvs.fi